

Amina Pehlić¹

OSNOVNA AKCENATSKA OBILJEŽJA GOVORA DONJEG KAMIČKA

Sažetak

Cilj ovog rada jeste istražiti osnovna akcenatska obilježja govora Dónjĕg Kãmĩčka, bošnjakćkog sela smještenog u dolini rijeke Sane, između Sanskog Mosta i Ključa; i utvrditi njihov karakter.

Govor Donjeg Kamička pripada zapadnobosanskom (ikavskošćakavskom) dijalektu, odnosno centralnobosanskom poddijalektu ovog dijalekta.

Na osnovu analiziranog može se zaključiti da govor Donjeg Kamička po svojim osnovnim akcenatskim obilježjima pripada novoštokavskim govorima, ali i da ima tragova neprenesenih dugosilaznih akcenata.

Ključne riječi: Donji Kamičak, akcenat, kvantitet, prenošenje akcenta, novoštokavski karakter

UVOD

Govor Donjeg Kamička, bošnjakćkog sela smještenog u dolini rijeke Sane, između Sanskog Mosta i Ključa, pripada zapadnobosanskom (ikavskošćakavskom) dijalektu, odnosno centralnobosanskom poddijalektu ovog dijalekta (Jahić, Halilović, Palić, 2002: 35).

Mještani Kamička (izuzev mještana dva zaseoka) pripadaju jednoj od tri porodične loze: Šaćerovića, Šećerovića i Islamovića, a svi se prezivaju Hasanbegović. Stoga i svi informatori nose prezime Hasanbegović.

Po svojim akcenatskim obilježjima govori centralnobosanskog poddijalekta pokazuju novoštokavske tendencije: „nestalo je metatonijskog akuta; silazni akcenti su, skoro, nepoznati na unutarnjim i krajnjem slogu višesložnih reči;

¹ Asistent, Islamski pedagoški fakultet u Zenici, amina.pehlic@gmail.com

akcenti pojedinih tipova reči imaju dosta bliskosti sa Vuk-Daničićevim akcentima (...). Dužine se dosta dobro čuvaju u postakcenatskoj poziciji.“ (Peco, 1980:114)²

Akcentne osobine govora Donjeg Kamička nisu, dosad, dijalektološki istraživane³, stoga je cilj ovog rada istražiti osnovna akcentna obilježja govora Donjeg Kamička i utvrditi njihov karakter.

Istraživanje govora Donjeg Kamička obavljeno je 2002. i 2005. godine. Pri prikupljanju građe korišten je diktafon, zapisivanje u svesku, dirigirani i poludirigirani razgovor. Prikupljeni materijal kasnije je provjeravan.

Građa je uzimana od više informatora, a neki od njih su:

- Jùsuf Hasanbégović (1928. godište, penzioner),
- Šëmsa Hasanbégović (1932. godište, domaćica),
- Fadila Hasanbégović (1933. godište, domaćica),
- Núra Hasanbégović (1933. godište, domaćica),
- Šéfko Hasanbégović (1934. godište, penzioner),
- Abdùlah Hasanbégović (1934. godište, penzioner),
- Zikrija Hasanbégović (1939. godište, penzioner),
- Núra Hasanbégović (1953. godište, domaćica),
- Hasëma Hasanbégović (1959. godište, zaposlena),
- Èmir Hasanbégović (1966. godište, zaposlen),
- Páša Hasanbégović (1970. godište, domaćica).

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje i analiza akcentnih osobina govora Donjeg Kamička ukazuju na sljedeće:

1. Ovaj govor poznaje četiri novoštokavska akcenta: kratkosilazni (*ǎ*), kratkouzlazni (*ǎ*), dugosilazni (*ǎ̄*) i dugouzlazni (*ǎ̇*); kao i kvantitet tj. postakcentnu dužinu, odnosno kratkoću (*˘*, *˘̇*);
2. Metatonijski akut (*˘̇*) nije obilježje ovog govora, premda nisu nepoznati primjeri tipa *mórāmo* (<*mōrāmo*), dok A. Peco navodi nekoliko potvrda za metatonijski akut u zapadnobosanskom poddijalektu (Peco, 1982:29-30);

² Dragoljub Petrović slično navodi za govor četiri muslimanska sela zapadne Bosne, u čijoj se blizini nalazi i Donji Kamičak (Petrović, 1970:336).

³ Opisan je konsonantizam govora Donjeg Kamička (Pehlić, 2006:54-72).

3. Distribucija akcenta je, može se reći, standardna, tj. akcenti silazne prirode stoje na prvom slogu višesložnih riječi, odnosno na jedinom slogu jednosložnih riječi, dok akcenti uzlazne prirode mogu stajati na bilo kojem slogu višesložnih riječi, osim na posljednjem.
4. Odstupanja od ovakve distribucije javljaju se u primjerima koji su poznati i drugim narodnim govorima (Baotić, 1983:111–112; Halilović, 1990:300–301; Valjevac, 2002:45–46; Jahić, 2002:181), tj.:
 - u riječima stranog porijekla: *paradàjz, komadànt*;
 - domaćim složenicama: *zemljorâdnik, samopòsluga, blagovrèmeno*;
 - u Gmn. imenica m. i s. roda sa nepostojanim *a*: *muškârâcâ, komârâcâ, žumânjâkâ*;
5. Imenice m. r. tipa *sin, drug* u Gmn. i DLImn. pored običnijeg akcenta: *drùgōvâ, sìnōvâ, drùgovima, sìnovima* imaju i akcenat: *drugóvâ, sinóvâ, drugòvima, sinòvima*: nije tâj brât ìmō *sinóvâ*, sâmo n'îha dvî; kâžē *sinòvima*;
6. Demonstrativne zamjenice *ovaj, onaj* imaju kratkouzlazni akcenat: *òvâj, ònâj*: od *òvê* dvòjcê dâl je bîō *òvâj* kòjî; Nájlu *òvomê* dōli, u Bfkiće; bâškō tî što s *òvâ* dvâ ròdla; eno dōšō *ònâj* mòmak; *ònê* cìpale smr̀zle; u *ònō* vréme; hòće *ònâj* čòjek da mî plâtîmo;
7. Glagoli tipa *doći, poći* u infinitivu imaju dugouzlazni akcenat (*dóci, pócí*): sâmo glédîm kâ će ko *dóci* pa rêci da i je poubíjalo; ko jâ mîslîm da će on *dóci* túd¹ u hàrem; kâ ćete vî *dóci* – mada se čuje i dugosilazni (*dôci, pôci*), ali mnogo rjeđe: hòće l *dôci*;
8. Glagoli tipa *trêsti, râsti* u infinitivu imaju dugouzlazni akcenat *trêsti, rásti*: išli *trêsti* šljîve – i, mnogo rjeđe, dugosilazni: pōjdê *râsti*;
9. U infinitivu glagola tipa *peći, reći* prisutan je kratkouzlazni akcenat: *pèci, rèci*: sâmo glédîm kâ će ko *dóci* pa *rèci* da i je poubíjalo; hòcê *pèci* rîbu;
10. U prvom i drugom licu množine prezenta glagola tipa *čitati, željeti* sreće se kratkouzlazni akcenat na inicijalnom slogu: *čitâmo, žèlîmo*: pa dobro *čitâte*;
11. U GDALjd. lične zamjenice *ja, ti, on* i povratna zamjenica *sebe* imaju kratkosilazni akcenat: *mèni, mène, tèbi, tèbe, sèbi, sèbe*: i kâžē on *mèni*; kâko je *tèbi* tâmo; nâpravî *sèbi*

- gn'izdo na dřvetu; lija dōjde pa *mēne* strāši; da b tō *mēni* n'ēšto rēklo;
12. Odrični oblik glagola *imati* zna za dugouzlazni i dugosilazni akcenat: pošto *némā* još svijū kûcā; *sād néjāmo* pūno žemāta; *némā* neg ònōm žā^ogōm rûčno, *némā* motórkē; *sāmo sād ōn némā* cřnē bērētkē; a *némā* cřnī cvíkī; *némā* štā se nē rādī; *nějā* neg dvōjcu;
 13. Izvršeno je duljenje vokala pred sonantom: n'ēga zabōlla glāva u vōjscī; mnōgo se *pāntī*; pričala *Rāždōvca*; dōbla i *pēmziju*; naše *ōvce*; iz *kāntē*; *čōrbu*; *tōrbu* ūprtjō; *bōrci*; ōtišō dōl' *Nājlu*; *prāvīlno*; u *būndi*; *ūtōrkom*; *zīmskū* ōdiću; *ponēdīljkom*; *žīvci* – međutim, čuju se i primjeri bez izvršenog duljenja: nīsu *lōvci*, vēn jā sam vās prēvarala; dōci kōjī su spōsobni *mōmci*; *udōvca*;
 14. Prisutno je prenošenje akcenta na proklitiku, staro i novo, mada se javljaju i primjeri sa neprenesenim akcentom:
 - Primjeri za staro prenošenje: dōjdē līsica *pōd drvo*; *nā čōšak* izājde; Emira *ōnā* što bīla ū *Šehōvcī*; ōni s^u *sā Grāda*; tāj je Hūse ōtišō ū *vōjsku*; bīli smo bōme svē *dō noći*; *sāmo* jēs iz *Vrpol'a*; porēnēm krāve da nāpojīm *nā vodu*; Bōg znā štā će bīti *sā mnōm*;
 - Primjeri za novo prenošenje: jā ć se sākriti ū *grm*; hājmo mī ū *kruške*; imā dōvōl'no svēgā da nē *fālī* ništa; nīje imala ni djēcē nīkāko *sā n'īm*; a Đūla i hōža bīl' isto *kōd n'ihovē* kūcē blīzu; ūlazli su i ū *kuću*, i, ōnāj, i *jā* rēknēm tākō *zā n'ega*; nīkad nīsam mōgla n'ēšto promjētti *nā n'ōjzi*;
 - Primjeri koji potvrđuju nepreneseni akcenat: *kod sīna* i *kod cērē*; mōžda da *i vīšē*; a tākō cjēv *od pūškē*; kāsniijē smo mī ōtišli u *Sānskī Mōst*; ōćerali ga u *Sūp*;

Prisutno je i prenošenje u obliku (') akcenta.

Naime, kod pokaznih zamjenica za 1, 2. i 3. lice (*ōvāj*, *tāj*, *ōnāj*) u ovom govoru je običnije, pored oblika sa novim prenošenjem (*ōd tōg*, *ōd togā*, *pō tū*, *nā tū*, *ū tōj*), prenošenje u obliku (') akcenta, koje se javlja i kad zamjenica nema (^) akcenat, već (').

Primjeri sa ovakvim prenošenjem su: *ú togā*, *ú tomē*, *ú tōj*, *ōd togā*, *nā tō*, *ú tō*, *nā nomē* (< na onome), *nā nū* (< na ōnū), *zá nū* (< za ōnū), *ú nōj* (< u ōnōj), *ú vogā* (u ōvogā), *pó tē* (po tē): i ōn đē se e rōdjō *ú tōj* sōbi; đē mi rēci bolan

kàko je tèbi tàmo, *nà nomē* svjētu; ù togā stàrijēga, a *ú vogā* mùško i žènsko;

U ovakvim se situacijama može čuti, mada rjeđe, i prenošenje u obliku (^) akcenta: *ú vogā* (< u òvogā), *nā nōj* (< na ònōj): *nā nōj* stráni;

Javlja se i prenošenje u obliku (') akcenta na intenzifikator *i: í tāj, í tō*: bòm pròšlō *í tō* pēt minútā; odnosno na riječcu *ne* sa glagola *ìci*: nikad *né jdē* se, niko *né jdē*.

Također, ovakvo se prenošenje na prijedlog može čuti sa enklitičkih oblika zamjenica *me, te i se*: jà kad òn *nà me* zàgalāmī; mètnū jèdnu nōgu *pòdā se*; ali ne često, jer su uz prijedloge običniji puni oblici zamjenica *mène, tèbe i sèbe* (ù *mene, zà mene*).

Imenica *škōla* čuje se sa novim i starim prenošenjem: i òceral¹ nas ù *škōlu*; òcerā tàmo ù *škōlu*; jèdan nāš kòmšija, ìdē òtūd iz *škōlē*, pùstilo ga;

15. Predakcenatska dužina nije obilježje ovog govora (npr. glédīm<glēdīm).

16. Postakcenatska dužina je dobro očuvana u gramatičkim kategorijama u kojima se javlja i u standardnom jeziku, naprimjer:

– u Gmn. imenica sva tri roda: i đřmala *krùšā^okā^o*; sàdā mnōgo imā *žemàtljā* kòjī su odsèl'li; pòšto némā jòš svijū *kûcā*; kàko imā tìjū *problémā*; a sàće osamdesèt *gòdīnā*; a ù mene e bilo stō *mārākā* mòjī;

– u Gjd. imenica ž.r. *e* deklinacije: ne mògu t kázti *tē l'epòtē*; èto nāšōga *hàzijē*; Šéfko òdē kod *tē mòjē bràtišn'ē*; a tàkō cjēv od *pùškē*;

– u Ijd. imenica ž.r.: nēšto mlàtī ònōm *lòpatōm*;

– u određenom obliku pridjeva: *drāgē* mòje òči; kòlkō sam ja ònī *stārī* l'údī, štā jā znām, poznávō; ùzē zá nū *zàdn'ū* nōgu; òd tōg *psìhičkōga*; ònū *šàrenū*;

– u oblicima prezenta: *snèsē* jájā; *izlészū* se tìčici; a òna *plàčē*; jòpē tàkō *pòvìčē*; tī sàmo *smētās*; *dòdēs* túde, *prèsvlāčīs* se; *bòlē* me nōge; kad *dòdēs* ú *tē* gòdne, òndā te, òvāj, *òsječās* za svē; gálāmī nà nās;

– u oblicima imperativa: *bàcāj*, tìjo, tìčice; haj *vìdāj*, pa donēsì da pòjedēmo;

– u oblicima komparativa i superlativa pridjeva i priloga: rēkō òvomē *mlàdēm*; rēko *budalàstijī* sam jā kòjī sam ti

rèkō; ù togā *stàrijēga*; on je òndā jòpē *kàsniĵē* dòšō;
Bôg drāgi znā *nājbol'ē*;

- u obliku gl. priloga sadašnjeg: kad nísam šénla s pāmēti *mìslēci* se kàko će bìti; jâ sam, cèri, šècer dòbila zà njega se *brĳgajūci*; òvāj mi je ùnuk pòginō mākār *bránēci* našu zèmlju i nísu ga cètnici mūčili; kao i u drugim gramatičkim kategorijama.

Ovaj govor može imati i dvije postakcenatske dužine: što *stričevīcā*, što *dāizā*; sādā mnōgo imā zemātĳjā, dok se oblici sa tri dužine ne čuju (kao što su primjeri: *zādātākā*, *smòtĳjākā*, *pòdātākā* i sl.)

Gubljenje postakcenatske dužine, koje se može javiti, mada rijetko, vjerovatno je posljedica brzeg govora. Zabilježeno je:

- u prezentu: da jâ *ponèsēm*; *vèlīm* jâ; òni ne *plácajū*; nēkā nam se *ùstavī*, nēce da pānē; *iskúpl'ajū* se svī; *nējā* neg dvójcu; i jâ ùstala i *sjèdīm*; Àllāh dàō da jâ tō tàkō vīdīm i dā *òsjetīm*;
- u imperativu: *pògledāj* něšto;
- u oblicima imenica: bíla živca kraj *žámijē*; kraj Hájrīnē *kūčē*; svākī pò šēs *mētārā*;
- u oblicima zamjenica: *ònū* šérpu; gōr¹ *nāšōj* ònōj kūci;
- u oblicima određenog oblika pridjeva: *drāgī* Àllāhu;
- u oblicima komparativa i superlativa pridjeva i priloga: *stariū* imō; jèdan je taj *nājstariū* pòginō; ni kod mòjē cèrē ne b mi bílo *finjē*;

S obzirom na mnogo učestalije iste oblike sa očuvanom dužinom može se reći da je pojava gubljenja postakcenatske dužine u govoru Donjeg Kamička zanemarljiva.

17. Sekundarna dužina, tj. dužina koja nije obilježje standardnog jezika, javlja se u nekim gramatičkim kategorijama, naprimjer:

- gotovo redovno u glagolskom pridjevu radnom m.r.: jer òn bi se i *žènjō*; a jâ sam *vòljō* sà n'ima pričat; đe e tāj stariū brāt *bĳjō*; eto kòndā *znào* da će pòginti; pa sād Zika *bĳjō* kòd mene; a nísam i jâ *vīdjō*; nĳje òn tòlkō *rādĳō* – gdje se javlja i kao posljedica jednačenja i sažimanja vokala: *òtišō* dōl¹ Nájlu; Īslām *zàklō* krāvu; a on vāik sikiricu *nósō*; *krénō* da iznèsēm; *dòšō*, *òšō* s

- vàmi; bràt mu *pòginō* i *pòginō* mu zèt; nèkē lá^once *pòkrō* sa kamijónā; jā kòjī sam ti *rèkō*;
 Rjeđi su oblici bez dužine: tórbu *ùprtjō* i nòsī nam krùha; *bijō* je tāj rāt; da sam *znāō*, ne b se *krjō*;
- u oblicima brojeva od jedanaest do devetnaest, glavnih, rednih i zbirnih, usljed sažimanja grupe *ae > e*: *dvánēstōg* dátuma, a màma mòja kàžē da sam trècēg dátuma ròđena, a ùpisāna kod màtičāra *dvā^onēstōg* dátuma; *pètnēs* dana; ròdla *dvánēstero* djècē;
 - u Njd. prisvojnih pridjeva na sufiksima -ov/-ev, -in: odòzgō lètī Zifko i Éno, òvāj *Délvīn* i *Velídōv*; *Hájriñ Smájo*; *bábīn* i *māmīn*;
 - u Njd. zamjenica *njègōv*, *njézīn*, *njīhōv*;
 - na nastavku za 3.l.mn. aorista: n'èkī čètnīci *naídošē*; bòme òni mène *ùfatišē* i *òčerašē* ù kuću; kad *dójdōšē* vójska, čètnīci, *donēsosošē* n'ekē, n'ekō naoružán'e;
 - usljed *iji>ī*: a jā ìdēm i gòri kroz ònō *Álīncē*;
 - na pokretnim vokalima nekih zamjenica, kao što su: upitno-odnosne zamjenica *kō* i *štā* (kod zamjenice *štā* samo u G) i zamjenice tvorene od njih; pokazne zamjenice *òvāj* (*òvā*, *òvō*), *tāj* (*tā*, *tō*), *ònāj* (*ònā*, *ònō*); pridjevska zamjenica *sāv* (u GAjd. m. i s. roda i u DILmn. sva tri roda): *dójde* tráž'ti od *kògā* su on' òdnīl' pàre; ma bílo je *svègā* i *svāčegā*; jā nè znām ni *kògā* túčū; štō *štòčegā*, tō je svè pobijèno; sánjām, *òvogā* svōg srèdnjēg sína;
 - u DIL brojeva *dvi* (<dvije), *tri*, *obje*: *dvīmā*, *trīmā*, *obadvīmā*: njīma *dvīmā* dàō kùću;
 - na kraju pojedinih priloga: *òdāvdē*, *prjīē* (u stand. *prjē*), *pòslī* (<poslije), *lānī* (u stand. *lāni*), *prèklānī* (u stand. *prèklāni*), *òndā/òndā* (u stand. *ònda/òndā/ònda*);
 - u govornom lancu kao rezultat neizgovaranja, ili nepotpunog izgovora enklitike: al *nàpravlā* (<napravila je) òna kùću; i *ònā* e (<ona je) tō svè ògla; *bílō* e (<bilo je) tō njèkāko vākō oko dvā sāhata; a *vāljda* (<valjda je) i òn priznō da imā; bōm pròšlō (<prošlo je) i tō pēt minútā; iskuplo *sē* (<se je) sve *štō* (<što je) bílo u sèlu národa túdi; i sl.
18. Zbirni brojevi do devet imaju standardnu akcentuaciju: *dvōje*, *trōje*, *čètvero*, *pètoro*, *šèstero*, *sèdmero*, *òsmoro*;

dok se brojevi *devetero* i *desetoro* čuju u akc. obliku: *devètero, desètoro*;

19. Brojne imenice *dvòjca, tròjca, četvòrca...*; *desétak, dvadesétak... stotínjak*, imaju, kao i u standardnom jeziku, akcenat ispred sufiksa. Međutim, brojne imenice na *-ina* i *-inka* imaju akcenat na pretposljednem slogu: *polovìna, trećìna...*; *čtvrťínka, osmínka...* (u stand. jeziku je *polòvina, trèćina, četvrťínka, òsmínka*);
20. Redni broj *pr̄vī/pr̄vī* čuje se u akc. obliku *pr̄vī*;
21. Pridjevi neodređenog vida imaju akc. sliku pridjeva neodređenog vida, ali, gotovo redovno, u zavisnim padežima imaju nastavke određenog vida: *žèna nādē finōg čòjeka*;
22. Na riječi *naj* u superlativu običan je (") akcenat: *nājmanjīm, nājmlađīm* djètetom; *nājvećī* terorista; među *nājstarīīm* džámijama; koji je, najčešće, jedini akcenat u superlativu;
23. Prilozi tvoreni od pridjeva sa sufiksom *-ski* imaju isti akc. oblik kao i pridjevi, npr. *jùnačkī, ljùdskī*; dok se u standardnom jeziku kod priloga ovog oblika ne javlja dužina na sufiksu: *jùnāčki, ljùdski*;
24. Komparativ i superlativ priloga, koji imaju komparaciju, akcenatski se podudaraju sa istim oblicima pridjeva: *jāčē, nājjačē*.

ZAKLJUČAK

Govor Donjeg Kamička poznaje četiri novoštokavska akcenta: kratkosilazni, kratkouzlazni, dugosilazni i dugouzlazni; kao i kvantitet tj. postakcenatsku dužinu, odnosno kratkoću.

Metatonijski akut nije obilježje ovog govora, premda pojava dugouzlaznog na njegovom mjestu ukazuje na to da mu donedavno nije bio nepoznat.

Distribucija akcenta je standardna, ako se izuzmu primjeri svojstveni i drugim narodnim govorima, tj. riječi stranog porijekla, domaće složenice i sl.

Izvršeno je prenošenje akcenta na proklitiku, staro i novo, iako ne dosljedno.

Izvršeno je duljenje vokala pred sonantom, sa izuzecima.

Predakcenatska dužina nije obilježje ovog govora.

Postakcenatska dužina je dobro očuvana u gramatičkim kategorijama u kojima se javlja i u standardnom jeziku, iako se sreću i primjeri bez postakcenatske dužine, međutim, s obzirom na mnogo učestalije iste oblike sa očuvanom dužinom može se reći da je ova pojava zanemarljiva.

Na osnovu analiziranog može se zaključiti da govor Donjeg Kamička po svojim osnovnim akcenatskim obilježjima, kao i šira govorna zona čiji je sastavni dio, pripada novoštokavskim govorima.

LITERATURA

- Baotić, J. (1983). Ikavskošćakavski govor u okolini Dervente, *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, knj. IX, str. 7–209, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu.
- Halilović, S. (1990). Govor muslimana Tuholja (okolina Kladnja), *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, knj. VI, str. 249–357, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu.
- Jahić, Dž. (2002). Ijekavskoštakavski govori istočne Bosne, *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, knj. VIII, str. 13–217, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.
- Jahić, Dž., Halilović, S. & Palić, I. (2000). *Gramatika bosanskoga jezika*, Zenica: Dom štampe.
- Pehlić, A. (2006). Fonetsko-fonološke osobine govora Donjeg Kamička (kod Sanskog Mosta), *Pismo – časopis za jezik i književnost*, knj. IV/1, str. 54–72, Sarajevo, 2006.
- Peco, A. (1971). *Osnovi akcentologije srpskohrvatskog jezika*, Beograd: Naučna knjiga.
- Peco, A. (1980). *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*, Beograd: Naučna knjiga.
- Peco, A. (1982). Ikavskošćakavski govori zapadne Bosne (II dio), *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, knj. III, str. 7–261, Sarajevo: Institut za jezik i književnost u Sarajevu.
- Petrović, D. (1970). Prilog poznavanju muslimanskih govora zapadne Bosne, *Godišnjak filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. XIII/I, str. 335–352, Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Valjevac, N. (2002). Govor u slivu Lašve, *Bosanskohercegovački dijalektološki zbornik*, knj. IX, str. 11–289, Sarajevo: Institut za jezik u Sarajevu.

TEKSTOVI

Kad je sād ovāj rāt bĳō, mī smo bĳl' óvdi kad je ubĳō se národ i tākō tō. Kòd nās su óvde bíli Vřpōl'ci, iz sēla Vřpol'e l'údi i žēne i djēca. Bĳl' tākō. Bōm, jēdno jŭtro dójdošē čētnĳci i ovāj nās svĳjŭ pòkupišē, a nĳje ònō bōme bílo ni jŭtro, ven bĳlō e tō n'ēkāko vākō oko dvā sāhata. Í òčeral' nas ũ škōlu. Àh národ plāčē, nēma šta se nē rādĳ. Kad smo mĳ přēšli vāmo přēko mosta, ā jēdan četnĳcić, kòmšĳja nāmā òvdalen, òn nās dōčekā, kāžē:

„Vĳ, žēne, hajte dōl' ũ škōlu, a vĳ, muškĳ, i mlādĳ i stārĳ, vrāčājte se nāzād kŭcama.“

Nŭre zāpomāgā, kāžē:

„Nécē djēca mòja òd mene, òn' ée íci sā mnōm.“

Vēlĳ:

„Nē mere nĳkāko, ven òvaj mórājŭ òni íci gōri, tāmo, a èto zēlenĳ bērētkĳ òzgō sā Grāda. Mórāmo se bōriti.“

Dōčekā jēdan stārĳĳ čōjek, vēlĳ:

„Ma haj bjēž, pŭstĳ ĳ nēk idŭ svĳ...“

Bĳli smo bōme svē dō noći. Óndā dōjdēmo kŭći i přenoćĳmo i jōpēt, jōpēt je nās òčeralo sutradān tākō tāmo ũ škōlu ĳ bíli smo cjēlĳ dān. N'ēko nĳje ni pōnjō ni jēsti ni nĳšta, ven nĳšta glādni, glādna djēca, glādno se. Vratli smo se jōpē ĳ tāj drŭgĳ dān, al òndā jēdnōč kad dójdošē vójska, čētnĳci, donēsošē n'ekē, n'ekō naoružán'e. Nēmā štā se nē rādĳ, přemecŭ se kŭće, òčerašē se mòmcĳ, l'údi, svē òde, òčera tāmo ũ škōlu, a nĳje žēnā òčeralo. Sāmo su dōšli i přemetnli svē kŭće. Ŭ mene su òčerali sĳna Fájka i čōjka Átifa. Óčerali i tāmo, a jā cĳkājēm òd òd mukē. Sāmo glédĳm kā ée ko dóci pa rēci da i je poubĳjalo. Jā sāmo lētām, hōdām po àvliji, pòmāžēm, ũcĳm, nēma šta nē rādĳm. Kād nāĳde tākō jēdan nāš kòmšĳja, ĳdē òtŭd iz škōlē, pŭstĳlo ga. Vēlĳm jā:

„Ah, brāte, jel mōj Fájko tāmo i Átif?“

Vēlĳ:

„Jēsu, jēsu men se čĳnĳ, a nĳsam i jā vĳdjō, al tāmo pòmāžē, krĳvĳ se, jā nē znām ni kōgā túcŭ, ni štā je, ni kākō je, ni nĳgdĳ nĳšta.“

Bōme, òn òde kŭći. Jā^o pòmāžēm, sāmo pòmāžēm, nē znām štā b òd sebe. Kad nāĳde jēdan drŭgĳ ĳz Vřpol'a čōjek. Lētĳ òn kō brez dúšē. Jā n'ēga zòvēm: „Čēkāj, brāte, da mi sāmo kāžēš štā ĳmā tāmo, túcŭ l?“ Ón nē mere nĳkāko ni da stānē, al drŭgĳ l'údi kāžŭ da su n'ēga ũbili, ũbili ga u mřtvē hāl'ne...

Hasanbégović Šēmsa, 1932. godište

Ī, jā ti ga sâ'n'ām, òvogā svôg srèdn'èg sīna. Ōn je mēni pòginō i šèhīd... Nājprī sam ja od Allāha vāik ĩškāla... da ja sâ'n'ām...

„Drāgī Bòže, dāj Ti meni da ja tō vīdīm i da òsjetīm.“

Me š činī nè b tòlkō ni žalla. Ū Kamīčku smo mī óvdi đē i jèsmo ròđeni i òn đē se e ròdjō ú tōj sòbi. Jā sam n'èga ròdla kòd kučē. Kāžē òn mēni, vèlī, dójde na vrāta, i kō jā stòjīm i držīm nèkū křpu u rúci... ùza špòret, vèlī, ā jā lřpo znām da òn hòce da rēknē sālām àlèjk, pa će:

„Ākšam hàjrlā!“

Jā pògle'ā, kād tāj mōj mālī Zījād ī kad je břjo malèhan, ko ònō dvānēs gòdīnā... i kākō òn tākō dójde i prójde, sjēde i mētnū jèdnu nõgu pòdā se, jèdnu òbisīta niz ònū kò krèvet. I jā dójde i kòd n'ega sjēde. Nīsmo se mi ni pol'úbli. A jā ću n'èmu:

„Zīka!“

A òn će:

„Hā!“

„Dē mi rēci bolan kākō je tēbi tàmo, ná nomē svjētu.“

Vèlī:

„Jā, māmā, imām svè..., što gòdīc trèbā, imām i cigārā.“

A jā ću, lřpo vākō rúkōm:

„Ma hàjde bjēži, kākve cigāre, štā će m' cigāre!“

Vèlī:

„Māmā, znāš kad se rēkne da imāš svè..., tī tō nè mer^čš znāti dok tō ne dòžīvīš. Kad dòžīvīš tō, òndā ćeš znāti kākō je tō... Jā ću sà'a íci... Nè mōrāš ti mēne prātti, jā sà'a čīm ùstanēm i dòjdēm do vrātā jā ću nèstati.“

Dok jā òkrēnū se, dok nējā nīde Zīkē. I jā ùzē..., a tō sam sán'ala ú nõj stārōj kùci... I jā òvdālēn ĩdēm i gòri kraj māmē i bábē i Āzra stòjī i držī malèhno djéte u nārāmku.

Vèlīm jā:

„Jèste l vī vīdli Zīku?“

„Nīsmo, kākvōg Zīku?“

Vèlīm jā, reko:

„Pa sād Zīka břjō kòd mene i òde i nèstade ga.“

Kād odòzgō lètī Zřfko i Éno, òvāj Délvīn i Velídōv.

„Vèlē: „Mī vīdli Zīku, mī vīdli Zīku!“

Tākō lètē, kao n'īma se Zīka prekázō, vīdli ga. A jā ĩdēm i gòri kroz ònō Ālīncē... kraj Hájrinē kùcē, gòr^l nāšōj ònōj kùci. Jā tūdā ĩdēm... i vāik glédīm tam^o na hàrem, ko jā mřslīm da će on

dóci túdⁱ u hàrem i kao túdi zàkopān i òn ée ùnīci u hàrem. Nējā bom, vīdīm nēkī čòjek sām^o ko lòpat^u dīžī i nēšto vākō ko onā bíla žìvca kraj zámijē, sād nējā ònē žìvcē, neg sām^o onō ée bitⁱ ògrada, i òn ùzō i ònū, òvaj kào tū žìvcu... nēšto mlātī ònōm lòpatōm... I ú tomē se jā pròbūdī. Jā se probúdla, tō bílo ù Trāvniķu... Kad sam ùstala, cjēli dān jā j smo Zikrija pomágali...

I^umām jā sánōvā tìjū rázličitī, što sam svē fine sánove... Vāik sam mìslila na Allāha... i klān'ala i stālno, i jā šta gòdīc od Allāha vākō zàželīm da b jā ònō da sán'am, jā to nāmā mògu ùsniti.

„Drāgī Bòže, što b jā vòlla... što b jā ìmala vòl'u znāti kàko se tō kad se ùmrē, kàko je tō...“

Jā nāmā tū nòc sán'am... znām dòbro kad sam se probúdla, na lédimā lèžīm... Jā pògledā mòja dúša haj, haj i vākō na prózor i nā čošak ìzājde i òde u nebèsa i viš jā nè vidīm, ā tā dúša, kako iz ústā ìzlazī, nājnalīčnijē kō cigára, dīm, ònō što se vākō... kò kolùtići i ne b rēkō neg dīm, i tàkō tā moja dúša òde, òde i na prózor i vākō ù čošak i òde i òde u nebèsa i viš jā e ne mògu nì vidti, al tàkō tō kàko se jā òsječām fīno... Jèsam i na hàžu òsjetla tàkō tū l'epòtu... al òvō kò da sam òsjetla jòš ònō, il je đē m je tō bílo pìrvō, il štā l' je, tàkō tō nēšto pòsebno tō bílo m' fīno i ònō, ī òvāj, jā éu ondā, ùstala, nísam jā ništa... Nēšto o tòmē razmíšl'ala, drāgī Àllāhu, reko, kàko meni Àllāh drāgī nāmā dàde da jā tō sán'am i da sam tō vīdla i svē tō òsjetla. I jā drugū nòc ìsto o tòmē razmíšl'ala i tàkō tō svē nēšto mìslla o tòmē, i drugū nòc ìstī sán jā sán'am, ìstō, svē, sán'am i tàkō svē, kò ìj sà'a što sam isprícala... I jā sam se probúdla, tàkō tō sán'ala ìstō. I jā ùstala i sjèdīm, kad Zikrija glédī ù mene. Vèlī:

„Štā je, štò s ùstala, pa glédīš onō?“

Reko:

„Drāgī Zikrija, da tī znāš što sam jā sán'ala jèdnu nòc i evo i drugū, ìstō“, reko, òvāj, „ìstī sán!““, reko, „Jā sán'am... i od Allāha ìškāla, da tō òsjetīm i vīdīm i tō, i“, reko, „kako mēni drāgī Àllāh dāo eto nāmā i pìrvū nòc i drugū ìstī sán sán'am... nāmā m Àllāh dāo da jā tō tàkō vīdīm i dā òsjetīm, al ne mògu t kázti tē l'epòtē, kàko je tō fīno, ne mògu t' nìkàko tō opísati kàko sam se jā tō òsjetla kàko e mēni fīno.“

Hasanbégović Núra, 1953. godište

MAIN ACCENT FEATURES OF DONJI KAMIČAK DIALECT

Amina Pehlić, M.A.

Summary

The aim of this paper is to examine the main accent features of Donji Kamičak dialect and to define their character.

The research was done in 2002 and 2005. Dictaphone, notebook, guided and semi-guided conversation were used for collecting data.

Based on the analysis, it can be concluded that the Donji Kamičak dialect, according to its primary accent features, belongs with new-štokavian dialects but with some traces of non-transferred long-falling accents.

Key words: *Donji Kamičak, accent, quantity, accent transfer, new-štokavian character*

الخصوصيات الأساسية للقطعة الأدبية "كلام قرية دونيبي كميتشك"

آمنة بهليتش

كلية التربية الإسلامية في جامعة زانيتسا

الخلاصة

يهدف هذا البحث إلى دراسة الخصوصيات الصوتية الأساسية لكلام الحجره الدنيا والتعرف على أصلها.

أنجزت هذه الدراسة سنة ٢٠٠٢ و ٢٠٠٥م. واستخدمت الوسائل التالية: مسجل الصوت، التسجيل في الدفتر، والحوار الموجه.

وبعد الدراسة يمكن القول بأن كلام الحجره الدنيا بخصوصياته الصوتية الأساسية ينتمي إلى لهجة شتوكافيتسا الجديدة، وأن فيها بعض الآثار للركائز الصوتية الطويلة.

المصطلحات الأساسية: الحجره الدنيا، الركيزة، المكمية، نقل الركيزة